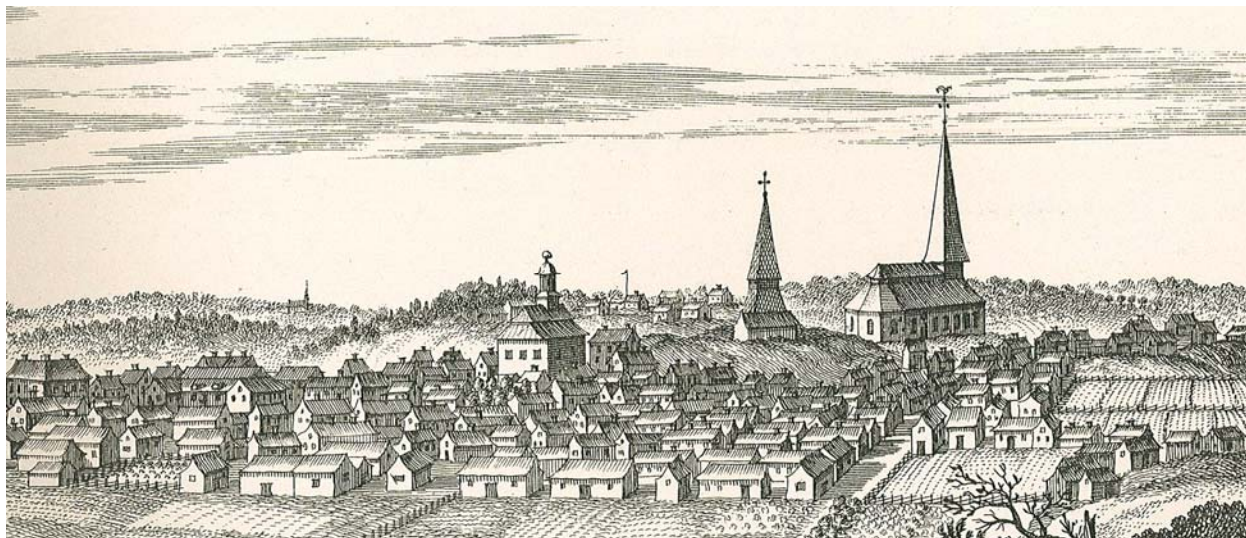

Fjärrvärme i Torggatan, Köping och en medeltida huslämning intill Stora Torget

Arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning

RAÄ 148:1
Torggatan
Köpings stadsförsamling
Västmanland

Ulf Alström

Innehållsförteckning

Inledning	1
Målsättning	1
Undersökningsresultat.....	1
¹⁴ C dateringar	4
Tolkning och utvärdering.....	4
Referenser	6
Kart- och arkivmaterial	6
Otryckta källor	6
Litteratur	6
Tekniska och administrativa uppgifter.....	6
Figurer	7

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmd.se

© Kulturmiljövård Mälardalen 2009.

Omslag: Köping omkring 1700 (ur Dahlbergs Svecia Antiqua et Hodierna).

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISSN: 1653-7408
ISBN: 978-91-86255-39-8

Västerås 2009.

Inledning

På grund av schaktningar för byte av befintlig fjärrvärmeledning och nya sträckor för fjärrvärme i Torggatan samt ett schakt i Stora Torgets västliga del har Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen, genom Ulf Alström, utfört en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning.

Arbetet utfördes under april (6 besök) och maj (1 besök) 2009 efter ett beslut av Länsstyrelsen i Västmanland 2009-04-01 (dnr 431-179-09).

Den arkeologiska schaktningskontrollen beställdes av Tekniska kontoret, Köpings kommun, som också bekostade arbetet.

Målsättning

Målsättningen med schaktningsövervakningen var att avgränsa kulturlager och anläggningar inom undersökningsområdet. Om sådana lämningar framkom skulle dessa dokumenteras i plan och sektion. En karaktärisering och bedömning av bevarandegraden samt en datering av lämningarna ingick också i målsättningen.

Figur 1. Del av fjärrvärmeschaktet i Torggatan fotograferat från öster. (Foto U. Alström.)

Undersökningsresultat

I fjärrvärmeschaktet, som sträckte sig efter Torggatans norra begränsning, påträffades endast rent åsmaterial med missfärgningar av sentida aktiviteter. På två platser tvärade fjärrvärmen Torggatan. Inte heller i dessa sträckningar fanns kulturlager. Schaktdjupet var cirka 1,4 m. Den maximala bredden på schaktet var 3 m, där man var tvungen att slänta för att förhindra ras (fig. 1). Tvärschakten över Torggatan var smalare.

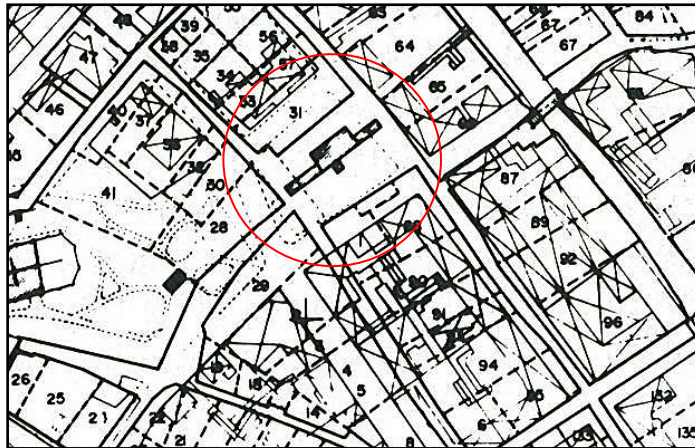
Figur 2. Schaktens placering i Torggatan samt det lilla service-schaktet intill Stora Torget (markerade i cirkel och oval. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:4000.

Figur 3. Kulturlager i den västra schaktväggen i det lilla serviceschaktet vid Torget. (Foto U. Alström.)

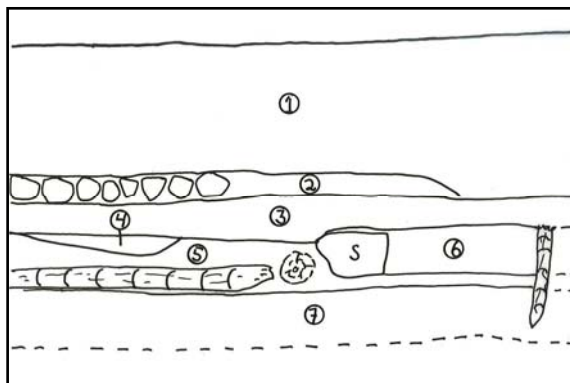
I det mindre schaktet vid Torget (figur 2), som egentligen inte ingick i schaktningsövervakningen, påträffades kulturlager och en huslämning (figur 3) Huslämningen bestod av en syllstock i N-S, en syllstock i V-Ö, syllsten och ett kulturlager som tolkas som golvlager. I golvlagret fanns en lens av bränd lera. Över golvlagret kom ett sandlager med en delvis intakt stenpackning. Lagerskillnaden är abrupt varför man får

anta att en röjning skett i området innan sandlagret med stenläggningen lades ut. Stenläggningen tillhörde troligen Västra Långgatan där den passerar förbi Rådstugutorget (nuv. Stora Torget).

Figur 4. Köping stad cirka 1732. Rådstugutorget inringat. (Karta från Björnånger.)

Norr om syllstenen fanns ett grusigt lager där en påle var nerslagen. Viktigt att notera är också att syllen och syllstenen tillsammans med kulturlagret tillhör den äldsta bebyggelsefasen i området, för omedelbart och med skarp gräns kom den rena blåleran under dessa lämningar.

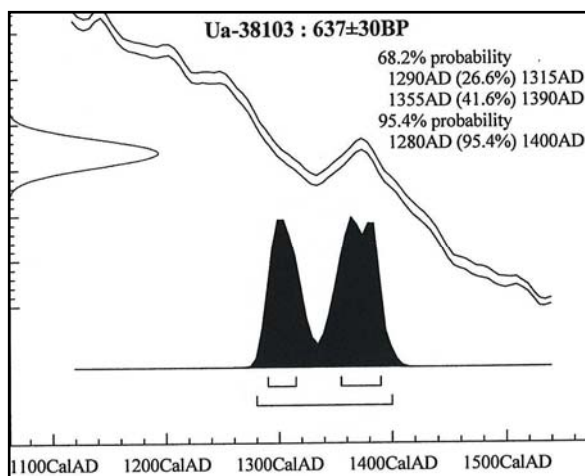

Figur 5. Profil från västra schaktkanten i serviceschaktet. 1. I sen tid påfört gruslager, 2. Stenpackning i sand, troligen rest av Västra Långgatan, 3. Brun jord med träflis, 4. Bränd lera, 5. Brunt lerigt golvlager med syllstockar, 6. Gruslager, 7. Ren blålera. Streckad linje markerar schaktets botten. (Profil skala 1:40.)

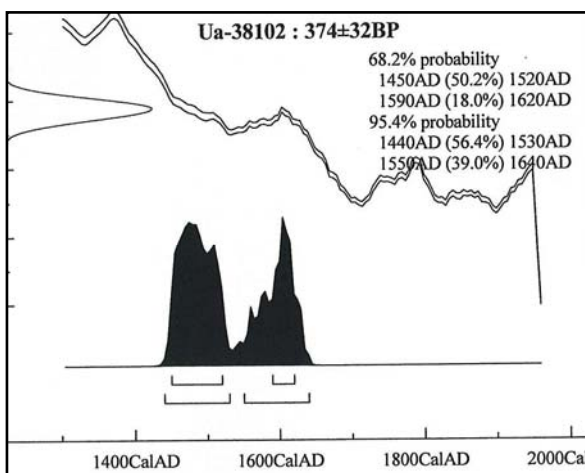
Kulturlagertjockleken under stenpackningen var cirka 0,4 m och tillhörde alltså den äldsta bebyggelsefasen i området varför det är extra intressant med en datering på huslämningen. Några daterande fynd påträffades inte vid rensning av schaktväggen. Två djurben påträffades och togs tillvara för ¹⁴C analys. Båda benen påträffades i lager 5. Det ena provet låg tätt intill syllstocken. Det andra provet påträffades ovanför syllstocken och kan möjligen föras till lager 3 som överlagrar lager 5 med tillhörande syllar.

¹⁴C dateringar

Två prover lämnades för ¹⁴C datering vid Ångströmlaboratoriet, Tandemlaboratoriet vid Uppsala Universitet. Det ena provet, ett djurben, låg i direkt kontakt med den långsgående syllen i husanläggningen. Det andra provet, också ett djurben, låg högre upp i kulturlagret.

Figur 6. ¹⁴C-provet visar med 95 % sannolikhet att benet kommer från ett djur som dött (slaktades) under perioden 1280 – 1400 vår tideräkning (Possnert 2009).

Figur 7. ¹⁴C-provet visar med 95 % sannolikhet att benet kommer från ett djur som dött (slaktades) under perioden 1440 – 1640 vår tideräkning (Possnert 2009).

Tolkning och utvärdering

Man kan utifrån de här dateringarna anta att en bebyggelse funnits redan på 1300 talet nedanför kyrkan. Tillsammans med dateringar från kvarteret Dana strax norr om torget, där ¹⁴C prov visar på dateringar från 1400-talet och framåt (Alström 2009) så bekräftas antagandet i Medeltidsstaden 11 att stadens bebyggelse vid denna tid kan ha utvidgats till området söder och öster om kyrkan (Folin 1979). Björnånger ansåg att det vid medeltidens slut, alltså några årtionden in på 1500-talet, fanns ett tjugotal bodar vid torget där hantverkare och köpmän sålde sina varor. Lika många bodar

fanns mellan torget och ån. Björnånger bygger förmodligen sitt antagande på att Sten Sture d.ä. ger torghandelsrättigheter till området 1474 (Björnånger 1989 s. 36,38).

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Digitala fastighetskartan. Skala 1:4000.

Ekonomiska kartan Köping 10G:80. Skala 1:20 000.

Otryckta källor

Possnert, G., 2009. Resultat av ¹⁴C dateringar av ben från Västmanland. Ångströmlaboratoriet, Tandemlaboratoriet. Uppsala Universitet. Uppsala.

Litteratur

Alström, U., 2009. Kvarteret Dana i Köping. Arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning. Kulturmiljövård Mälardalen. Rapport 2009:16. Västerås.

Björnånger, O., 1989. Köping från forntid till nutid. Köping.

Dahlberg, E., 1920. Svecia Antiqua & Hodierna. (Nytryck.) Stockholm.

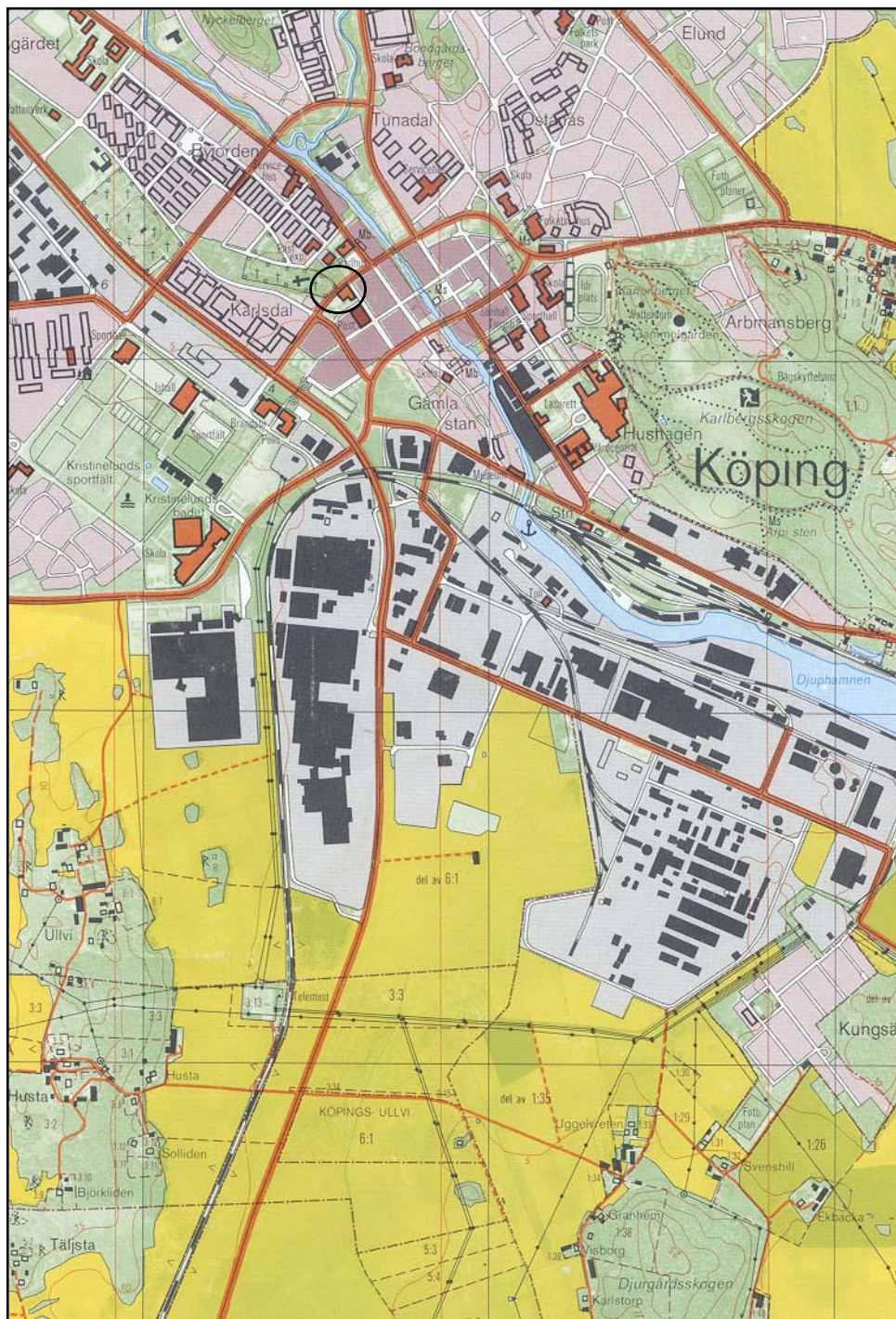
Folin, C., 1979. Köping. Medeltidsstaden 11 (red. Hans Andersson). RAÄ och SHM. Stockholm.

Tekniska och administrativa uppgifter

KM dnr:	09024
Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:	431-179-09. 2009-04-01
Undersökningsperiod:	2009-04-06,07,14,15,17,21 2009-05-05
Arkeologtimmar:	14,5 timmar
Exploateringsyta:	Cirka 100 löpmeter schakt
Personal:	Ulf Alström
Belägenhet:	Torggatan
Ekonomisk karta:	10G:80
Koordinatsystem:	Rikets
Koordinater:	Långschaktet X 6599142 Y 1510498 X 6599198 Y 1510555 Servicegropen X 6599238 Y 1510584
Inmättningsmetod:	Fastighetskartan
Dokumentationshandlingar:	Samtligt dokumentationsmaterial återges i rapporten. Sektionsritn. förvaras på VLM.
Fynd:	Inga föremål påträffades

Figurer

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet Gävle. Ärende nr MS2006/01407.

Figur 8. Undersökningsplatsens läge, markerat med en ring. Utdrag ur ekonomiska kartan. Skala 1:20 000.

